

MİLLETLERARASI EĞİTİM YILI VE HALK KÜTÜPHANELERİNİN EĞİTİM HİZMETLERİ*

Abdülkadir SALGIR

M. E. B. Kütüphaneler Gn. Md.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 17 Aralık 1968 günü, 23. oturumunda oybirliği ile aldığı bir kararla 1970 yılını Milletlerarası Eğitim Yılı olarak kabul ve ilân etmiştir. Biz de, Türk Kütüphaneciler Derneği V. Kurultayının Milletlerarası Eğitim Yılına rastlaması dolayısıyla, eğitim yılı ve Halk Kütüphanelerinin yeri ve önemi üzerinde durmayı faydalı gördük. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1970 yılını bir eğitim yılı olarak kabul etmekle, ülkelerin çağdaşlaşması meselesinde artık gecikmemesi gerektiğini ve her ülkede eğitim - öğretim işlerinden sorumlu olanlara halli gerekli büyük problemlerle karşı karşıya bulduklarını hatırlatmaktadır. UNESCO Genel Direktörü René Maheu, Milletlerarası Eğitim Yılı'nın amacından şöyle bahsetmektedir : «Eğitim Yılı bir kutlama değildir, tören değildir, amacı sadece, dünya milletlerinin birlikte eyleme geçmeleri ve şu dört noktada çalışmalarınıdır :

1. Bütün dünyada eğitim konusundaki durumu anlamak, tesbit etmek;
2. Eğitimin geniş ölçüde yayılması kadar, iyileştirilmesi ve daha iyi bir duruma getirilmesini sağlamak;
3. Kullanılabilir kaynakları eğitim uğrunda artırmak;
4. Milletlerarası işbirliğini kuvvetlendirmek.»

Birleşmiş Milletlerin böyle bir karar almasını gerektiren sebeplerin en başında dünya nüfusunda kara cahillerin sayılarının yıldan yıla artması gelir. UNESCO yayınlarından tesbit ettiğimiz bilgilere göre, «Dünyada 750 milyon karacahil dediğimiz ümmi, insan vardır. Bu, 15 ya-

*Türk Kütüphaneciler Derneği V. Kurultayı'nda, 18 Ağustos 1970 Salı günü okunmuştur.

†Eğitim Yılı 1970. Ankara, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 1970.

şından yukarı olan kadın ve erkek nüfusunun takriben yarısını teşkil etmektedir. Afrika'da ve Arap ülkelerinde yaşayan on yetiştinden sekiz tanesi, Asya'da yaşayan on yetiştinden beş tanesi karacahildir ve okuyup yazma bilmez. Okula gitmeyen okul çağındaki çocukları da buna ekleyecek olursak, Dünyadaki ümmî insan sayısı bir milyara yükselir ki bu da dünya nüfusunun üçte biridir... İstatistiklerin gösterdiğine göre, Afrika'da erkeklerin yüzde 69'u, kadınların yüzde 87'si, Arap ülkelerinde, erkeklerin yüzde 65'i, kadınların yüzde 85'i; Asya'da erkeklerin yüzde 45'i, kadınların yüzde 61'i ve Güney Amerika'da ise kadın ve erkek nüfusunun yüzde 29'u ümmîdir.»² Yine UNESCO yayımlarının verdiği bilgilere göre :

1950'de 1.579.000.000 yetiştinin 700.000.000'u,

1960'ta 1.881.000.000 yetiştinin 740.000.000'u ve tahminî olarak

1970'te 2.335.000.000 yetiştinin 810.000.000'u okuma ve yazma bilmeyen cahil kimselerdir.³ Burada verilen rakamlarda da görüldüğü gibi, eğitim ve öğretim meselelerine gereken önem verilmediğinden dünya çapında köklü bir tedbir alınmayacak ve programlı bir eğitim sistemi uygulanmayacak olursa ümmî insanların artışının önüne geçmek mümkün olamayacaktır. Memleketimizde de cahil vatandaşlarımızın miktarı nüfusumuz arttıkça çoğalmaktadır. Devlet Planlama Teşkilâtı ilgililerinin belirttiklerine göre, «... İlkokul çağını geçirmiş olan ve okul dışında mevcuda ek olarak yaratılacak eğitim imkânlarından yararlanması gereken okuma - yazma bilmeyen nüfus sayısı 1967 de 11,5 milyona 1972 de 14 milyona, 1977 de 18 milyona çıkmaktadır.»⁴ Alınacak tedbirlerle bu duruma mani olmak elimizdedir. 1970 Eğitim Yılında amacımız, yaygın eğitim konusunda çeşitli hizmetler yürüten kamu kuruluşlarının sınırlı çalışmalarını, bir program dahilinde, tespit edilecek hedeflere ulaştırmak olmalıdır.

Hergün çeşitli konulardaki bir takım yeniliklerle karşılaşan bu modern dünyanın insanı, bir medenî insan olarak, kendi çalışma alanında başarılı olabilmek için unuttuklarını hatırlamak ve bir çok yeni bilgiler öğrenmek, kısacası geniş bir genel kültüre sahip olmak ve bunu da devam ettirmek zorundadır. «Bilimsel ilerlemenin hızı bildiklerimizimizin değerini durmadan törpülüyor...»⁵ diyen UNESCO Genel Direktörü René Maheu, «Eğitim, eskiden anladığımız gibi hayata hazırlık

²Louis François : *The right to education*. UNESCO, 1968. 62. S.

³Illiteracy and human rights. UNESCO, 1969. 9. S.

⁴Kalkınma planı; İkinci beş yıl (1968-1972). Millî Eğitim Basımevi, 1968.

⁵Eğitim Yılı, 1970, Ankara, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 1970 5. S.

değildir. Eğitim, ardı arkası gelmeyen bir bilgi edinme çabasının, anlamların her gün tazelenmesinin zorunluğu ile şekillenen hayatın bir boyutudur, ve öyle düşünülmesi gerekir.»⁶ fikrini ileri sürerek, okul eğitiminden geçtikten sonra da insanların, «Eskimiş bilgileri tazelemek» maksadıyla, sürekli bir eğitime ihtiyaçları olduğunu belirtmektedir. Ferdin, ailenin, bir cemiyetin ve dolayısıyla bir milletin topyekûn kalkınması için, örgün eğitimin dışında güdümlü bir yaygın eğitime ihtiyaç vardır. Kültürel kalkınma konusunda güdümlü bir yaygın eğitimi en iyi bir şekilde uygulayacak kuruluş hiç şüphesiz ki halka, hiç bir karşılık beklemeden, fırsat eşitliği ilkeleri içerisinde hizmet eden halk kütüphaneleridir. René Maheu, 1970 yılının Milletlerarası Eğitim Yılı olduğunu ilân ederken yetişkinlerin eğitimi meselelerine de temas etmiş ve bu konudan şöyle bahsetmiştir: «... UNESCO, hükümetleri, kuruluşları, kişileri bütün dünyaya yaygın ve sürekli bir eğitim yönünde düşünmeye, ve gayretle desteklemeye davet ediyor. Sürekli eğitimin bünye düzeninde ve davranışlarda getireceği değişikliklerin engin gücünü, sloganların boşluğu içinde eriyivermesi korkusunu kimse gizliyemiyor. Söz konusu olan okul ve üniversite öğretimi ile çoğu kez bir yan sorun sayılan okul ve yetişkinler eğitimini bir sentez içinde, ve organik olarak toplamaktan başka bir şey değildir. Aslında önemsenmeyen bu eğitimin zekâların çok yönlü bir şekilde sürekli olarak yetiştirilmesinin eksenini olduğu da açıktır. Hiç kimse bütün bunların, hiç bir yerde, ve bir yıl içinde gerçekleştirilebileceğini iddia etmiyor. Ne var ki modern insanlığın yolu olan bu yola hep birlikte ve kesin bir kararlarla düzelmenin zamanı gelip çatmıştır.»⁷

Eğitimde böyle milletlerarası bir çağrı karşısında ülkeler, eğitim ve öğretim meselelerinin halli konusunda muassır medeniyet seviyesine yükselebilmek için aradaki mesafeyi kapamak ve bu maksatla gereken tedbirleri almak mecburiyetindedirler. Eğitim meselelerinin tam olarak halli ve istenilenlerin arzu edildiği gibi gerçekleşmesi konusunda gereken tedbirlerin alınabilmesi için ülkelerin uygulamakta oldukları eğitimin amaçları ve nüfuslarının okuyup yazma bilenlerinin oranı ve bunların yaş durumlarının bilinmesi gerekmektedir. Buna göre, memleketimizde, Millî Eğitimin amaçlarını ve nüfusumuzun yaş durumunu inceliyelim. Türk Millî Eğitiminin temel ilkeleri şöyle tesbit edilmiştir. «Millî Eğitim ülkemiz, Türk milletinin bütün fertlerini kâderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde millî şuur etrafında toplamak; millî, ahlâkî, insanî üstün değerlerini geliştirmek;

⁶Aynı eser. 6. S.

⁷Aynı eser. 8. S.

milletimizi hür düşünce ve sosyal zihniyetle demokratik düzenin hâkim olduğu, kişisel teşebbüse ve toplum sorumluluğuna değer veren bir anlayış içinde, bilgi, teknik, güzel sanatlar ve ekonomi bakımından çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmektedir.

Bu ülkeye ulaşmak için her yaştakileri eşit eğitim imkânları içinde, istidat ve kabiliyetlerine göre en üstün seviyede yetiştirmek; milletinize ve insanlığa yararlı, iyi ve verimli yurttaşlar haline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli vasıftaki insangücünü hazırlamak Millî Eğitimin amacıdır.»

Türkiye nüfusunun artışında, nüfusla ilgili bazı özellikler : Memleketimizin nüfusu incelendiğinde sağlam bir gelişme görülmektedir. Türkiye'de nüfus artış hızı, bir çok ülkeye nazaran ileridedir. 1950 - 1955 yılları arasında nüfus artış hızı yüzde 2.8 iken, bu hız 1955 - 1960 yılları arasında yüzde 2.9'a yükselmiştir. Son yıllarda doğum oranı binde 44, ve ölüm oranı da binde 13 olmuştur. Bu duruma göre son yıllarda nüfus artışı yüzde 31'e yükselmiştir. Rakamlar bize eğitim ve öğretime ihtiyacı olan nüfusun büyük bir hızla yetişmekte olduğunu, bunlar için okul ve kütüphane imkânlarının planlı bir şekilde ele alınması gerektiğini göstermektedir. Esasen nüfusumuzun özelliklerinden birisi de genç bir nüfus olmasıdır. Gelişmiş ülkelerde yüzde 25 - 30 civarında olan 0 - 14 yaş grubundaki oran Türkiye'de yüzde 42'dir. Bu genç ve zinde nüfusla beraber yetişkinlere de planlı ve programlı okuyup yazma metodları uygulanacak olursa okuma - yazma bilenlerin ve münevver vatandaşlarımızın sayıları süratle artacaktır.

Eğitim genel olarak «Bir insanın yetilerini, davranışlarını geliştirmek ve içinde yaşadığı toplumun iyi değerlerini benimsetmek için uygulanan yollar,» ve «Okul gibi belli ve denetimli bir çevrede kişisel gelişme, toplumsal nitelikler, meslek ve uzmanlık kazandırılması.»⁸ şeklinde tarif edildiğine göre bu hasletlerin kazanılmasında kütüphanelerin büyük faydaları dokunduğu bir gerçektir. Halk kütüphaneleri, ilk planda, yetişkinlerin öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak için hizmet ederler; çocuklara ve gençlere okuma alışkanlığı ve kütüphanelerden faydalanma alışkanlıkları vermek suretiyle büyüdüklerinde kütüphanenin iyi bir okuyucusu olmalarını sağlarlar. Halk kütüphaneleri halktan aldığı ücretsiz olarak halka veren ve herkese eşit imkânlar tanıyan kuruluşlardır. Halk kütüphaneleri kadınların, erkeklerin ve çocuk-

⁸Türk Ansiklopedisi, «Eğitim» maddesi.

ların kitap, dergi, harita, plak v.b. koleksiyonlardan bilgilerini artırmak suretiyle kendi kendilerini yetiştirmeleri konusunda yardımcı olur ve rehberlik eder. Hizmet ettiği topluluğun boş zamanlarını daha iyi değerlendirilmelerine ve daha mutlu insanlar olarak yetişmelerine yardımcı olur. Memleketimiz için, en önemlisi, okuma yazma öğrenmiş olan yetişkinlerin öğrendiklerini unutmamalarına yardımcı olur. Kütüphanecinin hizmet götürdüğü topluluğa daha faydalı olabilmesi ve daha iyi bir kütüphane hizmeti verebilmesi için, çevre ile iyi münasebetler tesis etmesi gerekmektedir. Bunun için de kütüphanecinin, çevresindeki diğer kütüphaneleri, eğitim ve kültür kurumları ile, çevrenin kültürel, ekonomik ve sosyal durumunu tanınması; her yaş ve seviyedeki okuyucunun ilgi duyduğu konuları bilmesi; çalışmalarında, kütüphaneye karşı okuyucuda ilgi uyandırmak için sosyal ve kültürel faaliyetlere yer vermesi; kütüphaneye yeni gelen kitapları her çeşit yayın yolu ile okuyuculara duyurması; önemli günler ve önemli konularla ilgili kitapları sergilemek ve listelerini hazırlamak suretiyle okuyucuların ilgilerini çekmesi; kütüphanesindeki kitap, dergi ve diğer kütüphane malzemesini tanınması ve noksanlarını bilmesi gerekmektedir. Kütüphanecilik ve eğitimle ilgili olarak bildiklerini ve düşündüklerini daha iyi bir hizmet verebilmek için uygulayan kütüphaneci, kütüphanesini eğitim ve öğretim konusunda ve sosyal faaliyetlerde canlı bir varlık haline getirmiş demektir.

Daha ziyade yetişkinlerin hizmetinde olan halk kütüphaneleri, «Hayat boyunca eğitim», diğer bir tabirle «Sürekli eğitim»in en müessir vasıtalarındandır. UNESCO Genel Direktörünün belirttiği gibi, «Sürekli eğitim, modern eğitimin gerçek anlamını ortaya koyan ve bütün yenilik çabalarının özünü veren, onları canlı tutan bir kavramdır.»⁹ Bu kavramın anlaşılması ve halk eğitiminde uygulanması kültürel kalkınmamıza hız katacaktır.

Kütüphanelerimiz, Millî Eğitimimizin Temel ilkelerine bağlı kalarak, diğer eğitim kurumlarımız gibi, genç ve zinde olan, yenilikleri, millî ve ahlâki fikirleri ve görüşleri gayet çabuk benimsiyen milletimizin yaşama düzenini geliştirme konusunda büyük hizmetler görmektedir ve görecektir. Kütüphaneciler olarak vazifemiz, yetişkinlerin ve çocukların çeşitli yayınlardan en yüksek seviyede faydalanmalarını sağlamak, halkımızı ümmilikten kurtarmak, güçlü Türkiyemizi daha güçlü bir Türkiye yapmaktır.

⁹Eğitim Yılı, 1970, Ankara, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 1970. 15. Ş.